వ్యు॰సం॰కౌ॰ శ్రీగణాధిపాయనమః ॥ మయాదేతి । మయాదాంశబ్దస్య సమయబంధాదిపరత్వభ్రమనిరాసాయాహ కాలమితి । స్వసమభివ్యాహృత
క్రియాయా అధికరణమిత్యర్థః తావన్మాత్రస్యోక్తత్వాత్తత్ర కాలదేశసాధారణత్వాదాహ కాలనిష్ఠమితి । శుక్లదశమ్యుత్తరకాలపూ ఎతచ
జాహింసాత్వవ్యవహారవారణాయ । యద్యపి శుక్లదశమీ కాలమేతత్ప్రదానే విశేష్యాభావాత్ దశమీ పదార్థభావాధికరణత్వమస్తి
తహింసాత్వప్రత్యయస్య వ్యుత్పత్తిసిద్ధత్వాదేవనోక్తవ్యవహారప్రసంగః తథాపి తాదృశవ్యుత్పత్తిసూచనార్థమేవ తత్కాలని
ష్ఠమిత్యుక్తం । ఇదం తు బోధ్యం ॥ కృష్ణనవమ్యుత్తరపూజాయాః హింసాయాః శుక్లదశమీతత్ప్రాగభిన్నమధికరణం చ హింసాయాః శబ్దార్థః ౧
పూజాశబ్దస్య తు కృష్ణనవమీతత్ప్రాగభావాధికరణాశుక్లదశమీతత్ప్రాగభావాధికరణాతిథిత్వవ్యాప్యపూజావిశేషో నిరూఢల
క్షణయార్థః తదన్యతాధికరణత్వస్య తావచ్ఛేదకతాదృశాధికరణతావిషయిత్వప్రతియోగితాకత్వసంబంధేన భేదాన్వయః ।

భిన్నస్యైకాభావేన దశమ్యా ఆశ్రమన్వయః। యద్యప్యేతాదృశతిథినిష్ఠాభావప్రతియోగితానవమ్యాదికపూజావిశేషతత్ప్రవృత్తిన్నప్రతియో
గితావచ్ఛేదకసంబంధః షష్ఠ్యర్థః ఇతి కృష్ణనవమ్యాం పూర్వతిథీనామప్యస్యపదార్థత్వం శుక్లదశమ్యాం పరత్యాగభావాధికరణతయాన్వరు
క్తపూజాయాస్తద్దశ్యాదిపరత్వానుపపత్తిః తత్సుమభివ్యాప్యపూర్వతఃకాలపరత్యాగభావానధికరణత్వం తిథివిశేషణం తాదృశత్వం చ శుక్ల
దశమ్యాంతరతిథీనామపేత్యుక్తదోషాభావః స్వపరత్యాగభావాధికరణేతి। తాదృశవిశేషణాద్వయోః కరణం తత్తిథ్యంతగతదండోపాదా
లేనరుక్తపూజావిరహేణాతిదోషపవారణాయ స్వసజాతీయోత్తరాత్యంచాన్వయిత్వాద్యవచ్ఛేదకతిథిత్వాదినేతి వక్తవ్యమితి। అ
త్ర చ కాలస్యాతిథితత్వాదినైవ నివేశో వా ఫలతో న తు స్వవ్యాప్తితిథిత్వాదినా స్వవ్యాప్తిత్వాంశవైయర్థ్యాత్ షోడశదినాంతర్గతైకదశ్యా
దిదినమాత్రవృత్తపూజావ్యావృత్తయే యావదితి వక్తవ్యపరత్వానివేశలాభార్థం క్రియాపదం చ ఉభయమాత్రపరం తేన యావత్పూ

యోంనదయంచెవదత్తోంపెంనితత్వాదెన్యాంప్రపంః॥నసూంత్రస్థలెపుంఖాంనిరూంపితనిరుక్తసాంమాంత్వేనదశమీంఖోంధనెపుంఖాంవిధాం
యకతాఖానుపపత్తిరితఆపంఎవంచెతి।సాంమాంత్వేనత్వస్కపుంఖాంనధికరణత్వరూంపత్వాపత్త్యర్థః।దశమీంనిష్ఠసాంమాంత్వనిరూంపకత్వ
విశిష్టపుంఖాంయాంవిశెష్యతయాంతద్విధాంయకతాయోపపత్తిరితిభాంవః।తథాందశమ్యాఃపుంఖాంనిరూంపితత్వవిశిష్టసాంమాంతావ
లాంభనత్వతఆపంతాంపత్తెవెతి।మయాంనదాంత్వంపుంఖాంనిరూంపితత్వవిశిష్టమయాంనదాంత్వం।పుంఖాంయాంతన్నిష్ఠసాంమాం
త్వనిరూంపకత్వశాంల్పెసతితత్రపుంఖాంనిరూంపితసాంమాంత్వస్యమాంనసాందిజన్ననసంభవాందితిభాంవః।దశమ్యాఃపుంఖాంనిరూంపి ౧
తసాంమాంత్వస్యశబ్దదలాంభెనిరుక్తపుంఖాంయాందశమ్యావృత్తిత్వసపోంధసాపెంరవపుంచితోంనతుదశమీంనిష్ఠనిరుక్తపుంఖాం
నధికరణతాంనిరూంపకత్వేనతన్నిరూంపకనిరూంపకతావదశ్యత్వకేన।గాంరవాందితత్పులాంపశ్యపంతన్నిష్ఠసాంమాంత్వనిరూంపకత్వంచెతి॥

తచ్చ ఖణ్డత్రయం ప్రకృతే శుక్లదశమీపరం యత్కించిత్తిథివ్యాపకతానవచ్ఛేద(ప్ర)మనిరాసాయ కాలత్వపదం న తు కాలత్వేన నివేశః
వైయర్థ్యాత్ కిం తు తిథిత్వేనైవ ప్రవేశః తేనైకాదశ్యాదిదినమాత్రకృతపూజాయా వ్యుదాసః। నన్వేవమేకైకపూజావ్యక్తేరుక్తతిథి
త్రయవ్యాపకతాబాధః పూజాయా అసంభవాత్ ఇత్యత ఆహ తావతేతి తాదృశతిథిసామాన్యవ్యాపకత్వవిశేషణేనేత్యర్థః। ఏకైక
కాః పూజావిశేషత్వరూపైక[illegible]రూపావచ్ఛిన్నా ఏకమనస్కాః। వత్సరకాలసముదాయ ఇతి। సజాతీయయావత్కాలవృత్తిత్వత్రయా
వచ్ఛేదలక్ష్యవ్యాపకతానిరూపకతయా నివిష్టకాలత్వేత్యర్థః। న బాధః న తాదృశకాలవ్యాపకత్వబాధః। ఉక్తదశమీప్రా
వనవమీపూర్వవర్త్యనధికరణకాలసామాన్యవ్యాపకతాయా అభావేఽపి దశమీసజాతీయకాలత్వవ్యాపకతాయాః సత్త్వాదితి భావః
నను దణ్డాదికాలస్యాపి కాలత్వేన దశమీసజాతీయతయా దుర్వారో దోష ఇత్యత ఆహ అన్వయితావచ్ఛేదకరూపేణేతి। నన్వేవమ

స్వయితాంషష్ఠీదరదశమాంత్వేనతత్ప్రభాంతీయాంస్పష్టదశమ్యావతితన్మాత్రకృతపూజాయాః సంగ్రహంప్రసంగఇత్యతఆహఉక్తస్వల్పలబ
తిథిమిత్యధ్యాహారేణాన్వేతి।ఇదంచచన్ద్రకలావిశేషవిశిష్టకాలత్వందశమాంత్వమిత్యాశయేన।కలావిశేషోపలక్షితతిథిత్వమేవదశ
మాంత్వంకలాయాఃక్రమేణవృద్ధ్యాఏకైకమాత్రకలావిశిష్టత్వస్యషష్టిఘటికాత్మకతిథ్యవ్యాపకత్వాత్తిథిఘటకయావత్కలా
విశిష్టత్వస్యచతిథిచరమక్షణమాత్రవృత్తిత్వాదిత్యాహదశమాంపదార్థస్తాంషష్ఠీదశమ్యాంతిథినన్వేవమపిస్వయితాం
షష్ఠీదరతాంపయోర్నిర్ధారణాంశుక్లదశమాంత్వమేవతిసతత్వావచ్ఛిన్నానాంతదుభయరూపేణసాంకర్యాన్నవాన్నాన్వయః।నచపర్యాప్తిరూపే ౨
ణాన్వయితాంషష్ఠీదరతాంశ్రయయోస్తిథిచతుర్థ్యేవసాంకర్యవివక్షణాన్నదోషఇతివాచ్యం।తథాసతిదశమాంత్వవ
త్రణసజాతీయస్పష్టదశమాంవ్యాపకత్వమాదాయస్పష్టదశమాంమాత్రకృతపూజాభివతియోగాపితథాంవ్యవహారాం

ఛత్తేః। న చాన్వయితావచ్ఛేదకే సమభివ్యాహృతకాలవృత్తిత్వమపి విశేషణం దేయం దశమీత్వస్యాబాధ్యాశనవవ్యావృత్తితాపత్తేర్నోక్త
దోష ఇతి వాచ్యం। తథాపి శుక్లదశమీం మాసభ్యాయాం వచ్ఛుక్లదశమీం పూజయతీత్యాదిప్రయోగస్యామద్ధ్యవతస్య దశమీమాత్ర
కృతపూజాభిప్రాయేణోపపత్తేః॥ యత్త్వన్వయితావచ్ఛేదకఘటకవిశేష్యతావచ్ఛేదకరూపేణోపస్థితత్వం విషయితయా తాదృశరూపావచ్ఛి
న్నప్రకారతాకత్వమేవ తన్నోక్తదోష ఇతి। తన్న చంద్రకలావిశేషవత్త్వధర్మితావచ్ఛేదకతాపన్నతిథిత్వం తిథిత్వధర్మితావచ్ఛేదకతా
పన్నకాలవిశేషవత్త్వం వా దశమీపదార్థతావచ్ఛేదకమిత్యత్ర వినిగమనావిరహేణ కాలవిశేషవత్త్వేనోపస్థితాదృశతయా తదాత్రాపి
ణాసజాతీయదశమీమాత్రకృతపూజాభిప్రాయేణాయోగ్యత్వప్రయోగోపపత్తేర్దుర్వారత్వాత్। న చ తాదృశకాలవిశేషవత్త్వస్య
దశమీఘటకపూజానధికరణత్వాత్ప్రాగభావాధికరణత్వాపన్నతదవ్యవహితోత్తరత్వం పూజాయామితి వాచ్యం। దశమీఘటకయావత్సు

ఫలవ్యాప్యపూంజాంజపాదిస్థలే తథావిధప్రయోగాపత్తేర్దుర్నివారత్వాత్। అత్ర కేచిత్ తన్నిష్ఠనామాంత్వశరీరతత్కాలవృత్తిగుణావాధికరణ
సమయవ్యాపకవృత్తితత్కాలవృత్తిగుణావానధికరణకాలత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకీభూతాన్వయితావచ్ఛేదకరూపవదసాంజాత్యం విపక్షవృత్తీయం
దస్యమాంతస్మాదిరతథాంతస్మిన్ స్థిత్వా తిప్రసంగః తిథితాద్విశిష్టఫలాన్యాశ్యసరకలకాలవృత్తితావచ్ఛేదకత్వాత్త్వం గురూః। నష్టైవమన్వయితావచ్ఛేద
కత్వేనావశ్యవైయర్థ్యం తాద్యాశ్యకాలత్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకమాంసత్త్వాద్యాశ్రయసర్వకాలవృత్తిత్వేదబ్యాదిమాం త్రపూంజాంస్థలే తా
దృశవ్యవహారవారణాయ తదావశ్యకత్వాత్ మాంసత్వాదేరన్వయితావచ్ఛేదకత్వేనైవ వారణాత్। యద్వ్యాపకీభూతస్థలే షాడశాదిన ౪
ఘటాం చిత్రం చిత్రాలం మానసకరణాపియోం వద్వశ్యమాం నాం నంకరూంతిత్యాదిప్రయోగాపత్తిః। నచతాదృశమానసత్వేనిరుక్తతిథినిష్ఠా
త్వంతాంఘాం వప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాభావాన్నోక్తప్రయోగాపత్తిరితి వాచ్యం। పూంజాం విశేషత్వేనైవ తథాత్వే నప్రతియో

గమ్యైయధికరణత్వాదేరభావవిశేషణతాయాం ఆవశ్యకత్వేనోక్తదోషతాదవస్థ్యాత్। తథాపి యావద్దశమాం పూ॰ఖా॰కాలవృత్తా॰
సంకోచాత్ తత్త్వాదిక్రియాంగదర్శనేన తతతొపపత్తిరేవసంభవతి। యది చ న తత్ర తత్ప్రాప్తిస్తదా కాలవిశేషవృత్తిత్వోపరక్తసమ
భివ్యాప్యతక్రియాయామేవాన్వయితావచ్ఛేదకరూపేణాసంఖ్యాతీయనిరుక్తకాలవ్యాపకతాంబోధః తదనుపరక్తక్రియాయాం
తు సంఖ్యాతీయత్వావిశేషితనిరుక్తకాలవ్యాపకత్వైవబుధ్యత ఇతి వ్యుత్పత్తిరంగీకారాత్ తదనురోధేన మాసాదౌ పూ॰ఖా॰
న్వయికాలవిశేషవాచకపదోత్తరాదిపదమధ్యవర్తియం ॰ పూర్వాహ్ణాంశ ఏవ వా పూర్వాహ్ణాయోగ్యత్వాదిత్తవిశిష్టపూ॰
ఖా॰యాం లక్షణేత్యపి యం॰ నాం॰తం॰ యావద్దశమాః పూర్వాహ్ణాయాదిత్యస్య నానుపపత్తిః। న వా యావద్దశమాం మాసం సంకోచాత్
తత్త్వాదేరాపత్తిః। నన్వేవమపి యత్ర పూర్వాణి తథా త్వరక్తపూర్వాహ్ణయాం ఉత్తరతిథౌ సమాప్తిస్తత్రోత్తరతిథౌ పూర్వాహ్ణం

తదాకరణాపత్తాద్యేకపూజాయాం స్తి తిథిద్వయవ్యాపకత్వానుక్తౌ విధిబాధ్యత్వాపత్తిః। న చ వాపానాదిక్రియాయాం సముదాయ
రూపపూజాయాముత్తరతిథివ్యాపకత్వానుక్త్యాపత్తిరితి వాచ్యం। తథా సతి తత్సత్త్వేః పూర్వతిథివ్యాపకత్వస్యాప్యభావేనో
త్తరతిథౌ పూజాంతరకరణావశ్యకత్వోక్త్యా విధిబాధ్యత్వానుపపత్తేరితి చేన్న పూజాపదేన తత్ర మిశ్రానేకక్రియాః సముదా
యాత్మకపూజాఘటకపరిత్యమక్రియాయా ఏవ ప్రకృతత్వాత్ తస్యాశ్చ తిథిద్వయవ్యాపకత్వాభావేనోక్తదోషానవకా
శాత్ తాసాం తాదృశపరిత్యమక్రియాణాం ఏవ యత్ర తిథిద్వయసంబంధస్తత్రోక్తదోషో దుర్వార ఇతి వాచ్యం। అదృష్ట ౨
నాసంబంధవిశిష్టనిరుక్తక్రియారూపపూజాయా నిరుక్తతిథివ్యాపకత్వస్యావివక్షితత్వాత్। సప్తమ్యా దశమీవ్రతవతా
పురుషేణ యత్ర పారణానురోధేన తత్ర యాదశీపూజా ద్వాదశీపరిత్యాగానుష్ఠానే తత్రోక్తవిధిబాధాపత్తిః

దాహాదశితథోంపుంఞాంద్వయసత్త్వాపత్తయోందశ్యాంతదభాంవాదితి వాచ్యం।తేంఞాంత్రపుఘటకతిథిత్వస్య దాహాదశిపత్తంతథాంగమ
రత్వాత్తయోందశిపత్తంతపయన్నాంతనేష్ఠయివస్తుతేంధాంరణాస్యవివత్త్వనాదియతయాంతాంద్భృశతిథివ్యాపకతయోపపత్తేః।నచైవం
దశదశస్త్యాంపుంఞాంతరాంశరణాంశిపివద్వావిరోంధత్త్వసంగః దాహాదశిపత్తంతథాంగకత్తైరపుంఞాంయాంఏవతిథిద్వయవ్యాపకత్వా
దితివాంచ్యం।ఉక్తతిథిత్వస్యదాహాదశిపత్తంతథాంగపుంవనాంలమాంత్రనేష్ఠయివస్తునేంధాంరణాతయాంనిరుక్తపుంఞాంయాం
క్తింతిథిద్వయవ్యాపకత్వాయాంగాంత్।నచదాహాదశస్త్యాంనాంయాంనదయాంత్రంతత్వంతథాంగాంత్వవనాంతేతత్వంతథాంగచపుం
ఞాంద్వయశరణాపత్తయోందశ్యాంతదశరణాంపివిధిఖాంధాంనుపపత్తిరితి వాంచ్యం।సూంయోంనదయపత్త్వనపత్తంతథాంగపుం
రత్వాంసాంయాంనదయాంతరపత్త్వనపత్తంతథాంగపయన్నాంతనేష్ఠయిఞాంలవిశపస్వాంత్రతిథిపదేనవివక్షితత్వేనాంశపుం

జాయాం నేత్రద్వ్యాశతి ఖవ్వాప్యకత్వాసంభవాత్ । చంద్రమండలకలేతి । చంద్రమండలనిష్ఠవిజాతీయకలారంభత్వధర్మేణానుగుణాక్రి-
యాం సముదాయరూపత్వ్యర్థః । తత్తదారంభానుగుణక్రియాం స్వస్వతిథిః పూర్ణసోనుగుణాక్రియాం సృష్టతిథిః తదనుగమ్యత్వాపేక్షాబు-
ద్ధివిశేషవిషయత్వేన । ఇదముపలక్షణం । సూర్యోదయమారభ్య పునః సూర్యోదయపర్యన్తం సూర్యక్రియాప్రచయరూపాహోరాత్ర-
త్వపటోత్వాం । తత్తత్క్రియాసముదాయవిషయకాపేక్షాబుద్ధీనాం చ తావదపేక్షాబుద్ధివిశేష్యకప్రమేయత్వాదిప్రకారకయత్కించిద్బుద్ధివి-
షయత్వేనానుగమః । అఖండకాలవిశేషరూపతిథీనాం మత్యేవమేవానుగమో బోధ్యః । అఖండకాలశబ్దేనోత్తరత్ర సూర్యోదయపర్యన్తకా- ౬
లమారభ్య పునః సూర్యోదయపర్యన్తకాలవిశేషపర్యన్తం తస్మాద్యది దార్ఢ్యం వివక్షితః । న తు చంద్రకలారంభక్రియాప్రచయాధికరణకాలః राम
తథా సతి నవముహూర్తత్రయదశముహూర్తాత్మకాపేక్షితస్థలే నవమీదశమీకాలయోః పూర్వాపర్యయోస్తత్వాత్ప్రత్యుత్తరదినే పూర్వాయామకరణాదిపత్తివిరోధా-

పత్తేః పరంతు నవమీపదం చంద్రశేఖరోపాధికనవమీపరం దశమీపదమపి సూర్యోదయావచ్ఛిన్నోక్త దశమీపరం। తేన తిథిద్వయవ్యాప్తిభేదేన
పూజానాం పంచదశ్యాం సప్తదశ్యాం చ సమాప్తిః భవతీతి బోధ్యం॥ నన్వేవం యత్ర తత్ప్రమ్యుత్తరం నవమీత్రయః తత్తరం భవతి తత్రః స్యాష్టనవమీ
పతిగభావాధికరణతయా సంగ్రహానుపపత్తిః। నచ తావతా తద్దినే లబ్ధపూజాసాధారణపూజావిశేషత్వస్య స్పష్టనవమీపతిగభావాన
ధికరణా నిరుక్తతిథివ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వసంభవాన్న దోషః ఇతి వాచ్యం। తదుత్తరతిథిమారభ్య కృతాయాస్తు పూర్వవ్యాపకత్వేన విధిబోధ్యత్వాప
పత్తేః। నాపి చ కృతాయాస్తు ప్రయుక్తేన నవమ్యధికరణాస్వపూజాయా అవిలంభాన్నోక్తదోష ఇతి వాచ్యం। తదధికరణానాం దృశ్యకృత్యానంతరస్యాన్య
పతేన పూజాయా ఉద్బోధనాత్ తస్య బతద్దినే సంకల్పాదినా పూర్వ్యోపపత్తేః। న చ స్పష్టనవమ్యధికరణాం తిథిపతిగభావాధికరణత్వం వివక్షితం
యం తిథిరత్ర సూర్యోదయావ్యాపిత్వ ఘటితైవేతి వాచ్యం॥ యత్ర పూర్వరాత్ర్యాం లబ్ధనవమ్యా ఉత్తరదినే పరసమాప్తిః తత్రోత్తరదినే లబ్ధ

పూజాయాం అసంగ్రహాపత్తిప్రసంగాత్ తత్ర పూర్వదినస్యాపి నవమ్యధికరణత్వే తిథిపదోపస్థాప్యానధికరణత్వయోః పూజాయాం స్వదవ్యాపకత్వాత్ మై
వం పూజాయాం గ్రహాలాం షష్ఠీనక్ష్మస్య నవమ్యధికరణత్వాపత్తిః తిథిపదోపస్థాప్యానధికరణత్వవ్యాప్యవిపత్తిః తత్తవాపాదుక్తస్థలేపి పూర్వదినే తిథేః పూజా
యాం గ్రహాలాం షష్ఠీష్టదినస్య నవమ్యనధికరణత్వాత్ । న చైవమపి యత్ర శుక్లనవమ్యాం సూర్యోదయద్వయవ్యాపిన్యాం తత్ర ద్వాదశ్యాం యః తత్తత్తథ్య
తిథిరపి దశమ్యాం తిథిపదోపస్థాప్యాధికరణత్వయోః తత్ర పూజాయాం విరోధో నోక్త వ్యాపకత్వానుపపత్తిరితి వాచ్యం । దశమ్యధికరణతిథిపదోపస్థాప్యాధి
కరణాంతిథిత్వస్యైవ వివక్షితత్వాత్ । న చైవం యత్ర పూర్వదినే ఘటికాద్వయమాత్రం ఉక్తరీతిః ఉపరి సమాప్తిః తత్ర పూర్వతిథేరపి దశమ్యధికరణత్వయోః ౭
తదవ్యవహితపూజాయాం అపి తాదృశతిథిపదోపస్థాప్యాధికరణానిరుక్తతిథివ్యాపకత్వేనోక్త వాక్యాత్ దృశ్యవ్యాపత్తిరితి వాచ్యం । నవమీకర్తవ్య
పూజాయాం గ్రహాలాభేన అధికరణత్వేన దశమ్యధికరణతిథి విశేషణీయత్వాత్ ఉక్తస్థలేపి పూర్వతిథేర్నవమీకర్తవ్యపూజాయాం గ్రహాలాం

ధికరణాంతయోః తదనధికరణవృత్తిప్రతియోగికాభావాధికరణాంతాబత్పూర్వాయోగ్యత్వంచ తదధికరణాముపయాంర్యతాపబినాంతి ధినిష్ఠతదధికరణాంతా
వచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నావాస్తాన్తర్యాధితత్వమతోఽనక్షి దోషః। క్వచిత్ప్రతియోగికాభావాధికరణసమభివ్యాప్యవృత్తికాలప్రతియోగికాభావానధికరణాంతి ధి
త్వవ్యాపకత్వమేవభాసతే అద్యారత్వాదశమీంతి ధింయాం వత్తువాజయతి తత్వదాం। వక్త్రాంత్తర్యస్యనియాం మకతమేచ్చు నాతిప్రసంగః। ననుయాం
వచ్ఛిన్నస్యశక్తదశమ్యవృత్తిత్వసతిశక్తదశమీంప్రతియోగికాభావాధికరణాన్తస్యనవమీంప్రతియోగికాభావానధికరణవృత్తిత్వవ్యాపకత్వాదిరూపవిశిష్టా
రవాంపకత్వస్యత్వాసంత్వం। దశమ్యాదిపదవైయర్థ్యాంచేత్యత ఆహ ప్రతియోగీతి। స్వప్రతియోగీతి। స్వం దశమీంప్రతియోగికాభావస్తత్ప్రతియోగ్యవృత్తి
త్వవైశిష్ట్యం స్వవ్యాపకతాంయోం సామానాధికరణ్యరూపం। నచస్వపదార్థస్యసంబంధఘటకత్వేననుగమః। తదఘటకత్వాత్సామా
న్యతః ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వంచాధికమితివాచ్యం। ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వపదేన ప్రతియోగివృత్తిత్వసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగి

తాం ఖఘటవత్వస్యావివక్షితత్వేన తత్ర స్వపదార్థప్రవేశేపి దోషానవకాశాత్ అన్యత్ర ప్రతియోగివృత్తిత్వస్య స్వసంబంధతావచ్ఛేదకత్వేన తత్సంబం
ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాద్యస్య ప్రతియోగితాశ్రయమాత్రవృత్తిరితాదృశావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకఘటవత్త్వం తేస్వపసంబంధ ఇత్యనతి
ప్రసంగాత్ । నను తద్వ్యక్తిత్వాత్యంతాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకప్రమేయత్వాదిమత్త్వరూపవ్యాపకత్వమవ్యావర్తకమత ఆహ వ్యాపకత్వాది
తి । పూర్వజ్ఞానవిశేషత్వేనైవ తదధికరణదండాదినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావత్త్వమితి । తన్నిష్ఠత్వం చ తన్నిష్ఠకాలవిశేషానవచ్ఛిన్నా
ధికరణతాకత్వం తేన పూర్వజ్ఞానాధికరణతాకాలవృత్తిపూర్వజ్ఞానాభావస్యైతత్కాలవిశేషావచ్ఛేదేన సత్త్వేపి న వ్యాపకతానుపపత్తిః । నను యత్ర చైత్రేణ
షోడశపూర్వజ్ఞానాః కృతాః మైత్రేణ పంచదశైవ తత్ర మైత్రీయవిశేషో యపూర్వజ్ఞానీయ అపి చైత్రీయపూర్వజ్ఞానవృత్తిపూర్వజ్ఞానవిశేషత్వరూపతా ౮
దృశధర్మవత్త్వాత్ విధిబోధితతాపత్తిః పూర్వజ్ఞానవిశేషత్వావచ్ఛిన్నకత్వేక పూర్వజ్ఞానత్వాయాం వృత్తిత్వాని వేశ్యత దోషవారణాయ యత్ర ప్రతవతాంహా

శ్రీతువజాః కృతపాశేషాం ప్రతినిధినాంకారితాః తత్రతాంనాం సంగ్రహం ఇతిపూర్వపక్షఫలోద్దేశ్యకత్వవిశిష్టపూజావిశేషత్వేనవ్యాపకతాయాం
విషయితతాన్ముఖ్యప్రతినిధిసాధారణపూజయోరేకఫలోద్దేశ్యకత్వవిశిష్టపూజావిశేషత్వస్య వ్యాపకతాయాం విపక్షే తత్తత్సంగ్రహః అనన్వయకర్తృక
పూజాయాం అతథాత్వప్రసక్తేః। నమోఽస్త్వనలసాత్రమిత్యాదౌ యజ్ఞకర్తృకపూజావృత్తిపూజావిశేషత్వస్యానేకవిశేషణాభావాత్ప్రవృత్తి
సంభవః। తదాశ్రయీభూతపూజానాం ప్రత్యేకమేకఫలోద్దేశ్యకత్వమితివాచ్యం। నాన్వద్దేశ్యకపూజావృత్తిత్వస్య భిన్నఫలోద్దేశ్యకపూ
జావృత్తిత్వాభావయసంబంధేన ఫలవిశేషవిశిష్టాన్యత్వేన పూజావిశేషవృత్తిధర్మే వివక్షితత్వాత్ తన్మాత్రీయపూజావిశేషసాధారణధర్మస్యాత్ర
తథాత్వస్యానుగతత్వేనాననుగతానేకపురుషీయపూజపక్షవ్యాపకస్యానేకఫలోద్దేశ్యకపూజాయా అసంగ్రహం ఇతి వాచ్యం। స్వభిన్నఫలో
ద్దేశ్యకత్వవిశిష్టానన్యాన్యానుద్దేశ్యకత్వనివేశేన తాం సంజ్ఞానైవ ఏవం యత్ర భిన్నభిన్నఫలోద్దేశేనైవ సర్వాః పూజాః క్రియంతే తత్రపూజాయాం

అసంగ్రహాదితి వాచ్యం। తాసామేకైకకర్మత్వానుపపత్త్యా ఏకపదద్వయోః ధృతవతీ యదిపయత్ర సర్వాసాం పూజానాం సంభూయైకమేవ మహాఫ
ఫలమాద్యేష్టిః ప్రత్యేకం చ విభిన్నఫలాని తత్రాత్రేవ విధిప్రవృత్త్యనుపపత్తిరితి విభావ్యతే తదాస్యాసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకఫ
లకత్వమపపూజావిశేషవృత్తిధర్మేనివేశ్యం। అవచ్ఛేదకత్వం చ స్వావచ్ఛిన్నఫలత్వసంబంధావచ్ఛిన్నం బోధ్యం। అత్ర స్థలే మహాఫలత్వావచ్ఛిన్నం తత్పూ
గ్రహః ఇతి। నన్వేవమపి యత్ర స్వర్గకామః ఫలోద్దేశేన చైత్రమైత్రాభ్యాం సప్తదినపూజాదికమారబ్ధం తత్ర చైత్రేణ సమగ్రమనుష్ఠితం మైత్రే
ణాంతు మధ్యే త్యక్తం తత్ర మైత్రీయపూజానాం యావదష్టమదినం పూజాయా దత్తత్వాదివిధిబోధ్యత్వాపత్తిః తన్నిష్ఠవ్యాప్త్యేకస్వర్గకఫలోద్దేశ్యకపూ ౮
జావిశేషత్వం సప్తమదినవృత్తిగభూవాధికరణాప్రథమదినవృత్తిగభూవాధికరణాదినవ్యాప్యకత్వాదితి వాచ్యం। ఏకాదృష్టజనకపూజాత్వ
వ్యాప్యకతావిచ్ఛిన్నాభావాత్ స్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానిరూపితజనకతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాశూన్యత్వ

ష్టేఫలజనకత్వం పూజావ్యక్తిధర్మవిశేషాణామితి పర్యవసితం। నచాత్ర మిళత్పూజానామేకాదృష్టజనకతాపి సంభవః। అన్యథా యాగాదీనాం షణ్ణాం
అంగానామివాత్ర మిళితానామవాంతరాపూర్వద్వారా మహాపూర్వజనకతా యయోః ఫలజనకతానురోధేనావశ్యకత్వాత్ వస్తుతః ఏకఫలప్రయో
గే జనకత్వవిశిష్టపూజావిశేషత్వరూపేణ నిరుక్తవ్యాపకతాభానేనోపగమాన్న కశ్చిద్దోషః। అనేకపూజాత్మకైకకర్మస్థలే పూర్వపూర్వ
పూజానాం తు చరమపూజాంతేనైవ ఫలహేతుతయా ఏకదాప్యాదిపూజానాం చ తదఘటకత్వేనోద్దేశ్యఫలప్రయోజకతావచ్ఛేదకాభావేన వ్యాపక
తానుపపత్త్యాసంక్రాంతా వాక్యార్థతా। నను నిరుక్తరూపావచ్ఛిన్నపూజావ్యక్తిపూజావిశేషత్వస్యాపి విశిష్టదశయాం పతిగభాం వాధకరణే ఖ్యాతా
యాం కల్పనస్య పదమాం పతిప్రత్యక్ష నతి ఫలసన్నిపాతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా నిరుక్తవాక్యార్థబోధ్యపూజాయాం అప్రసిద్ధిరత ఆహ నాన్వ
ధికరణాంత్వవచ్ఛేదకానీతి నవమానాం విశేషణాం తత్తత్ప్రాగభావధ్వంసావచ్ఛేదకత్వఘటితకాలికసంబంధేన ఫలవైశిష్ట్యం చరకాలికవిశేషణాంతాయాం

తాం మాం సాధికరణత్వస్య నబాధ్యం|ఏతేనేతి|కృష్ణనవమ్యాం సప్తమ్యధికరణత్వనివేశనేత్యర్థః|తత్రనిమాస్యాభేదనివేశ ఇతి|కృష్ణనవమీవృత్తిగర్భా
ధికరణాంతపాపత్తినిష్ప్రతియోగితాకభేదనివేశ ఇత్యర్థః|తథా సత్యపి తాదృశమాసాభేదస్యాప్రసిద్ధత్వాదపి|నను సప్తమ్యధికరణత్వే తత్ర స్వత్వాపానం
తథాపి వేదనానుగమః|తదనంతభాగవచ్ఛిన్నపూర్వవద్ప్రసిద్ధిరతః సప్తమ్యధికరణాన్నిష్ఠకృష్ణనవమీవృత్తిగర్భావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదఏవవివక్షితః
స్వత్వం చావివక్షితం తథా చ తాదృశభేదవిశిష్టమాలికసంబంధేన కృష్ణదశమీవృత్తిగర్భావాధికరణం కృష్ణనవమీపూర్వతిథిరపి తన్నిష్ఠాభా
వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నపురుషస్వరూపాంశాంతర్గతనక్షత్రవ్యాపకతయా నపతతి ఇత్యాశంకతే నచేతి|సప్తమ్యంతేతి సప్తమ్యధికరణేత్యర్థః|ఇదం చ కృష్ణన ౧౦
వమీవిశేషణం|తత్ర స్వపదమధికరణతాయాః స్వనిరూపితవృత్తిత్వఘటితపరంపరయా స్వసంబంధతా జ్ఞాపనార్థం న తు స్వత్వం సంబంధఘటి
తం తథా చ తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయాః స్వనిరూపితవృత్తిత్వఘటితపరంపరాయాః స్వసంబంధత్వజ్ఞాపనాయైవ నావచ్ఛిన్నభేదస్యేత్యర్థ

ష్టపదమిత్యవధేయం।ప్రకృతేచస్వపదంస్వస్పష్టదశమీంపతిగర్భాంవః తదధికరణాంశల్లిష్టనవమీంపతిగర్భాంవాంధికరణాంత్వసంబంధేనాభ్యవహింతత్కృ
ష్ణనవమీంపూంర్వతిథీనామపి తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నభేదవత్త్వమతస్తాదృశభేదవత్త్వమతస్తాదృశభేదవిశిష్టకాలికవిశేషణతాసంబంధేనస్వస్య
దశమీంపతిగర్భాంవాధికరణాత్వం అవ్యవహింతత్కృష్ణనవమ్యుత్తరతిథీనామేవేతి నోక్తానుపపత్తిరితి భావః।నన్వవ్యవహింతత్కృష్ణనవమీంవిశిష్టాసు వృత్తిత్వ
కృష్ణదశమీంపతిగర్భాంవావచ్ఛిన్నభేదతర్క్యాః నిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాంకప్రతియోగితాంకత్వవృత్తిత్వస్యైవ అవ్యవహింతత్కృష్ణనవమీంపూ
ర్వతిథీనాం ... సాధారణ్యాత్ వ్యాపకతానుపపత్తిరితి వాచ్యం।విశిష్టనిరూపితత్వవిశిష్టాధికరణతాయా ఏవ విశిష్టప్రవృత్తివిషయ
త్వేన ... సమవాయావచ్ఛిన్నగుణవృత్తితాదివిశేషణావచ్ఛిన్నసత్తానిష్ఠావచ్ఛేదకతాంకభేదస్య సత్తావతి నిష్క్రియత్వే తదాత్మ్యాదధికరణా
తాఘటితనిరుక్తసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవ్యవహింతత్కృష్ణనవమీంవృత్తితావచ్ఛిన్నత్వకృష్ణదశమీంపతిగర్భావనిష్ఠావచ్ఛేదకతాంకభేదేనావ్యవహింతత్కృష్ణ

గభావాధికరణతా తన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితా షష్ఠ్యర్థతయా ఆధేయతా షష్ఠ్యర్థకతాసంబంధావచ్ఛిన్నతన్నిష్ఠషష్ఠ్యర్థకతాకప్రతియోగి
తాకత్వాదవత్వాత్ప్రకృతేఽతిభావః। యద్వ్యక్తిత్వప్రకారకవిశేషత్వాదేరపి తత్త్వ, జ్జన్యవృత్తిత్వాదివిశిష్టత్వేన తదుభయత్వాదినా చ తదధికరణతా తన్ని
ష్ఠాభావప్రతియోగితా షష్ఠ్యర్థకత్వమేవ. ఏవం తాదృశప్రకారాయా విశిష్టప్రకారతాత్వేన తాదృశప్రకారతాయా ఉభయత్వాదినా వా ఉ
పమాదాయ తాదృశాషష్ఠ్యర్థకత్వసంభవః। నచ ప్రతియోగిత్వేతదషష్ఠ్యర్థకతయా వైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానీయత్వధర్మావచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్న దోష ఇతి
వాచ్యం ఉక్తస్థలీయావచ్ఛేదకీభూతప్రకారతాద్వయాన్యతరత్వేన విశిష్టప్రకారతాద్వయం తత్ర స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికాపత్తేః తథాపి అన్వయితా షష్ఠ్యర్థకతే ౧౨
విశేషితాయాం నవచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితాయాం న నివేశనీయం। యావద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితాప్రకారతావిశేష్యతారూపాన్వయితా
షష్ఠ్యర్థకతవితరద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వైశిష్ట్యావగాహిజ్ఞానీయత్వవచ్ఛిన్నతయా ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నతయా భావాదిప్రతియోగితాయా ఉపపాదనః। విశిష్టప్రకారతావచ్ఛిన్న

ప్రతియోగితాయాం అపి పరంపరయా వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నత్వాత్ విశిష్టధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం విశేష్యస్యైవ విశేషణాంశే స్వ
ఋపరంపరయా తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాయామపి అవచ్ఛేదకత్వమితి మతే తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ అన్వయితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతది
తరైకయానవచ్ఛిన్నత్వమపి దేయం। అన్వయితావచ్ఛేదకతాయద్ధర్మానవచ్ఛేద్యత్వే తదవచ్ఛిన్నాన్వయితావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నత్వం
వా। తత్ర నైవ శ్రాంతేన స్వరూపతః స్వం దలద్వాదః। అన్వయితావచ్ఛేదకత్వ అన్వయితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాస్త్వప్రసిద్ధ్యావపి న దోష ఇత్యాదికమూ
హ్యం॥ దేశరూపాంశే మేతి ద్రవ్యాద్యావృత్తిరితి శేషః। ప్రత్యయ్యత ఇత్యస్య యావద్వృత్తి నేత్యాదిః। తదుక్తేతి।
సింహాంతవశబ్దార్థధయపాత్యర్థః। కాంశ్వపూర్వాతికాశ్రిత్వేః పూర్వదః। కౌశ్రత్యః వృత్తిమత్త్వ యోందేశసత్త్వదవ్యాపకం యద్గమనం తదనధికరణ
త్వమిత్యర్థః। న స్వత్రపూర్వత్వం యద్యుదయగిరిసన్నిహితత్వాదిరూపం తదా కాశ్రితః ప్రయోగం యావదాయాంతి తస్మాదేవ తదనుపపత్తిః

నవమీపూర్వకతి ధిష్ఠితి సౌఖ్యదోషః। యదిచవిశిష్టనిరూపిత తత్తావద్వచ్ఛిన్నవవిశిష్టస్య సంబంధః విశిష్టాభావప్రతియోగితావస్యవిశేషణం
తభావేనపయోర్వ్యంగికారాదినా తదుపలబ్ధి- తత ద్వివిశిష్టాభావయోర్వైలక్షణ్యాదితి నివార్ప్యం స్వరూపసంబంధేతి తదా నిరుక్తాభిదర్వారణాయ
నేష్టవత్వే నైతత్తత్తవచ్ఛేదకతాయాః ఉభయానవచ్ఛిన్నత్వాదయం। తద్వృత్తి, తద్వదినాం శుక్లదశమీ పతిగఖాం వావచ్ఛిన్నాభిదమాదాయార్థాస్యాత్
స్త్రా అనుపపత్తేః అత ఏవ శుక్లదశమీ పతిగఖాం వావ్యపహం తత్కృష్ణనవమీ ఖాదాం భయవేద్య దమాదాయాపినోక్తదోషః తాత్పర్యాభిదత్ర
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః ఉభయత్వత్తద్ధర్మితావచ్ఛేదకతావన్నధర్మాంతరోభయోః పర్యాప్తత్వాత్। నచోభయతద్విశేషితతాత్పర్య ౧౧
పతిగఖావఖాదవ్యక్త్యుభయవద్గ్దమాదాయోక్తదోషాదుర్వారః తాత్పర్యాభిదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయోః ప్రత్యేకముభయానవచ్ఛిన్న
త్వాత్ ద్వయోరేకత్ర ద్వయమితి రీత్యా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య సిద్ధాంతవిరుద్ధత్వాపత్తేః ఆవచ్ఛేదకవిధయ భావాపన్నయోస్సత్త్వాదా

ధాభావావితి వాచ్యం। తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితతదుభయసంబంధేన కించిద్ధర్మవిశిష్టాన్య
త్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితాయాం వివక్షితత్వేనోక్తదోషానవకాశాత్ తాదృశావచ్ఛేదకత్వసంబంధేన తత్త్వావచ్ఛిన్నాభావ ఇతి నిరుక్తాభా
వవిశిష్టకాలికవిశేషణతాసంబంధేన తద్వదధికరణం। యత్ర నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియో
గితాకాభావ ఇత్యర్థః। స్వపదం శుక్లదశమీతిథిత్వాభావపరం। పూర్వపదం స్వసంబద్ధత్వాపన్నాయత్తాదృశే అధికరణీతి తన్నిష్ఠాభావప్రతియో
గితావచ్ఛిన్నాభావ ఇత్యర్థః। అప్రసిద్ధేః। తాదృశాభావవిశిష్టపూర్వాపరవిశేషణతావ్యాప్తిప్రసిద్ధేః। ఇత్యపీతి। తత్తద్వ్యక్తిత్వాదినా తదర్థః
శుక్లదశమీతిథిత్వాభావత్వాదినా తత్తద్వ్యక్తివ్యావృత్తత్వాదిభావః। అననుగమశ్చ ప్రత్యేకమేవ యోగ్యతాయాం తత్త్వాదేః। న... ఉక్తత్వాపూ
ర్వవిశేషణతాదిరుక్తసంబంధేన శుక్లదశమ్యంతరవతిథ్యభావాధికరణతిథినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాన్... తచ్ఛుక్లదశమీతిథి

కాలికపూర్వప్రయోగః పశ్చిమదేశాత్ప్రసిద్ధేనపత తత్రాశిపశ్చిమప్రయోగః పశ్చిమదేశవ్యాపకగమనానధికరణత్వరూపం సీమాత్వం యావత్పశ్చ
ద్దేన ప్రత్యేతుమశక్యత్వాదితి వాచ్యం । అననుగమేన యావత్పశ్చిమవృత్తిత్వానుపపత్తేః ఉక్తవాక్యజన్యబోధానంతరం పూర్వయోః కాలికతః పూర్వః పశ్చిమో
వేతి సంశయానుపపత్తేశ్చేతి చేదత్ర కేచిత్ తదవధికపూర్వత్వపశ్చిమత్వాదీనాం తదవధికధర్మితాపాదనానుగమయ్యాని వక్ష్యమాణదోషః తథా
హి । సాక్షాద్యత్పరస్పరసజాతీయతద్దేశనిష్ఠధర్మనిరూపకతోభయసంబంధేన తద్దేశావధికధర్మవిశిష్టదేశవ్యాపకగమనానధికరణత్వే
తద్దేశస్య తద్దేశావధికగమనత్వసీమాత్వం కాలికతః కాలికే । యావదాయోతిత్వాదౌ స్వపదేన కాలావధికపూర్వత్వముపాదేయం ౧౭
మధ్యదేశతత్రజాతీయధర్మః కాలికే స్వపూర్వత్వం తన్నిరూపకత్వరూపం తత్పశ్చిమత్వం చేతి తాదృశోభయసంబంధేన తాదృశధర్మవిశి
ష్టః కాశ్యాం మధ్యదేశస్య తద్వ్యాపకగమనానధికరణత్వరూపం తత్పశ్చిమత్వం చేతి తాదృశోభయసంబంధేన కాశీకాశ్మీరాద్యవధికగమనసీమా

మాత్వం ఏవం కాలికః స్వరూపయోగం యాం వదాయాం తి తాదృశాం కాలస్యైవ ధర్మవ్యాప్తిమత్త్వం స్యాదితి నోపపాదయితుం మాత్వముపపాదనీయం।
సాక్షాత్త్వం చ వైయధికరణ్యాదివ్యవహారవిషయతావచ్ఛేదకత్వేన బోధ్యం। నన్వత్ర తాదృశదేశవ్యాప్యవృత్తిత్వం యది సమవాయేన తదా ఘటత్వాదినిష్ఠ
గమనస్య తదసంభవః స్వసమవాయిసంయోగసంబంధేన తద్వ్యాప్యత్వాయామపి తథా కాలికే కాలికేమధ్యగతయావదనాయుద్రవ్యాప్యత్వకదేశేషు
ఘటత్వాదేః సంయోగాభావాత్। న చ దిక్కృతవిశేషణతాసంబంధేన తద్వ్యాప్యత్వే నాదోషః కాలికేః కాలికసమాత్రగం తద్వ్యాపి కాలికేఽయా
వదృష్టత్వాదివ్యవహారాపత్తేః తత్ర ఘటాభావ్యాం గచ్ఛతి తద్వ్యవహారేణ తాదృశగమనస్య దిక్కృతవిశేషణతయా కాలికపూర్వాయాం వద్దేశ
వృత్తిత్వాపత్తేః। యత్తు కాలికసంయుక్తతత్త్వావచ్ఛిన్నదేశసంయుక్తవృత్తిత్వే సతి కాలికసంయుక్తత్వాభావదేశసంయుక్తవృత్తిత్వమేవ గమనస్యానిరు
క్తదేశవ్యాపకత్వమతో నాపత్తిదోష ఇతి। తదసత్ కాలికసంయుక్తతాదృశసంయోగమాదాయ కాలికసంయుక్తదీర్ఘసూత్రే

व्युत्पा

ದಿಸಂಯೋಗಮಾದಾಯ ಚಕ್ರಾಕೃತಿಪರ್ಯಂತಗಂತರ್ವೃತ್ತಿಪ್ರಸಂಗಸ್ಯ ದುರವಾರತ್ವಾತ್ ಸ್ವಜನ್ಯವಿಭಾಗಾಧಿಕರಣಾಪೂರ್ವತ್ವಸ್ವಜನ್ಯಸಂಯೋಗಧ್ವಂಸಜನ್ಯಸಂ
ಯೋಗಾಧಿಕರಣಾವೃತ್ತಿಮತ್ತ್ವೋಭಯಸಂಬಂಧೇನ ವ್ಯಾಪಕತ್ವವಿವಕ್ಷಾಯಾಮುಕ್ತದೋಷಾನವಕಾಶಾತ್ ಕ್ರಾಕ್ರಿ ಕ್ರಾಕ್ರಿಮಧ್ಯವೃತ್ತಿಯಾ ಪಶ್ಯಸ್ವಾನಾಂಗಮ
ನಜನ್ಯಸಂಯೋಗಾನಧಿಕರಣತ್ವಾಪಿತತ್ವಧ್ವಂಸಸಮಾನದೇಶಗತಪ್ರಭಾಜನಾಂ ಸಂಯೋಗವಿಭಾಗಸಂಭವೇನ ತತ್ತ್ವವಶಾತ್ತತ್ವಾದೇಸ್ತ್ವಾಶ್ವಾಸಸ್ಥಲವಸ್ತು
ಸಂಧಾರಣೀಪ್ರೀತ್ಯಂಕ್ರಿತೀಃ ತತ್ತತ್ಕ್ಷಣಾದಿಮಾತ್ರಗಮನಂ ಚ ಸ್ವಜನ್ಯಸಂಯೋಗಧ್ವಂಸಜನ್ಯಸಂಯೋಗಾಧಿಕರಣಾವೃತ್ತಿಮತ್ತ್ವಸಂಬಂಧೇನ ಕ್ರಾಕ್ರಿಸನ್ನಿಕೃಷ್ಟದೇಶ
ವೃತ್ತಿಕ್ರಾಕ್ರಿಗಮನಂ ಚ ನ ಸ್ವಜನ್ಯವಿಭಾಗಾಧಿಕರಣಾಪೂರ್ವತ್ವಸಂಬಂಧೇನ ಕ್ರಾಕ್ರಿಸನ್ನಿಕೃಷ್ಟದೇಶವೃತ್ತಿ ತನ್ನ ತದಾದಾಯಾತಿಪ್ರಸಂಗಃ। ಯದಿ ಚ ಪೂರ್ವತ್ವ ೧೪
ದೇಶಾಂಶವಿಶಿಷ್ಟನಿವೇಶೇನ ನ ಗಮನಸ್ಯ ಸ್ವಜನ್ಯವಿಭಾಗಾಧಿಕರಣದೇಶನಿಷ್ಠಾಂಶವಧಿತಾನಿರೂಪಕತ್ವಸ್ವಜನ್ಯಸಂಯೋಗಧ್ವಂಸಜನ್ಯಸಂಯೋಗಾಧಿಕರಣಾಂ
ಶಾವಚ್ಛಿನ್ನತ್ವಾವಧಿತಾನಿರೂಪಕತ್ವೋಭಯಸಂಬಂಧೇನೈವ ವ್ಯಾಪಕತ್ವಂ ವಿವಕ್ಷಣೀಯಂ ತಥಾ ಚ ತತ್ತತ್ಕ್ಷಣಮಾತ್ರಗಂತವ್ಯತಯಾತಿಪ್ರಸಂಗಃ ತಾದೃಶಗಮನಜನ್ಯ

సంయోగత్వావచ్ఛిన్నసంయోగాధికరణనిష్ఠపశ్చిమత్వ   వచ్ఛిన్నానిరూపకపూర్వత్వస్య తదుత్తరదేశసాధారణ్యేన నిరుక్తోభయ
సంబంధేన గమనస్య వ్యాపకత్వసంభవాదిత్యుక్తౌ తదా స్వజన్యవిభాగాధికరణనిష్ఠావచ్ఛిన్నానిరూపకధర్మావిశిష్టస్వజన్యసంయోగాధిక
రణనిష్ఠావచ్ఛిన్నానిరూపకధర్మావత్త్వసంబంధేనైవ వ్యాపకత్వం నివేశ్యం। తత్ర ధర్మవైశిష్ట్యం చ స్వసామానాధికరణ్యస్వసజాతీయధర్మానిరూ
పకత్వోభయసంబంధేన తథా చోత్తరసంయోగాధికరణనిష్ఠపశ్చిమత్వనిరూపకపూర్వత్వరూపధర్మస్య తత్త్వభావాన్నోక్తదోషః।
యతః స్వజన్యసంయోగాధికరణావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకధర్మానవత్త్వసంబంధేనైవ వ్యాపకత్వం వివక్షణీయం తమాత్రగమనస్థలే తజ్జన్యసం
యోగస్య కేవలావృత్తిత్వాన్నాతిప్రసంగః। న చైవం కాలికసన్నికర్షాదేర్దవకాలికపదయాంతగమనస్థలే ... కాలికత్వేన కా
తో గమనస్యామాత్రవ్యవహారవారణాయ పంచమ్యంతలక్ష్యస్య ... నిష్ఠవిభాగజనకత్వస్య గమనే విశేషణదానాయ ఆవశ్యకత్వాదిత్యాశ

మనజన్యసంయోగాంశే యత్నాపేక్షకాశాద్యాః। తజ్జన్యక్రియయోర్భేదాదితి నోక్తసంబంధే నోక్తగమనస్యోర్ధ్వత్వవ్యాపకత్వసంభవ ఇతి వాచ్యం।
స్వజన్యసంయోగే కాశవిభాగప్రయోజకత్వస్య వివక్షితత్వాత్ కాశవిభాగస్యాపి కాశసంయోగప్రయోజకపూర్వపూర్వసంయోగనాశప్రయో
జకత్వేన పరంపరయా కాశసంయోగప్రయోజకత్వాత్ కాశతః కాశపర్యంతగమనస్య సంగ్రహః। కాశసన్నికృష్టదేశాదేవ యద్గమనం
తజ్జన్యకాశసంయోగస్య కాశవిభాగాప్రయోజ్యత్వాదవ్యాప్తిరితి తత్ప్రయోగాదాగత్య కాశ్యామేకకాలముషిత్వా తతః కాశిగమనప్రయో
గాత్ కాశీం యావద్గచ్ఛతీతి వ్యవహారప్రసంగాత్ వ్యాప్తత్వ సప్రయోగవిభాగస్యాపి పరంపరయా కాశివిభాగసంయోగప్రయోజకత్వాత్ అత్ర ౧౫
తయోర్ధావతి మధ్యే మందం గచ్ఛతి పురుషే కాశీతో యావత్కాశీం ధావత్యయమితి ప్రయోగాపత్తేశ్చ ఏతేన కాశివిభాగజనకక్రియా
వృత్తిత్వసతి కాశిసంయోగజనకక్రియావృత్తిసమభివ్యాహృతగమనవిశేషవత్త్వం గమనస్యార్థః ద్విత్వవ్యాపకత్వమితి పరాస్తః ఉక్తదిశా ధా

వతిత్ప్రయోగాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ కాశీతః కాంచీం యావద్[redacted]రం వహంతి తత్ర భారవహనస్య పురుషనిష్ఠస్య తదవచ్ఛేదకదేశపూం
వర్తిత్వేన తదవచ్ఛేదకదేశపశ్చిమత్వాభావాయసంబంధేన కాశీపూర్వకాంచీపశ్చిమదేశత్వావచ్ఛిన్నాయసంబంధేన కాశీపూర్వకాంచీపశ్చిమదేశవ్యా
పకత్వాసంభవాత్। అథ కాశీతః కాంచీం యావద్ యాతి తత్ర త్యాదా గమనస్యాయదయసంబంధేన తద్దేశావ్యాపకత్వం బుధ్యేత తదా కాంచీ
స్థాదిమాత్రగమనస్యాపి గమనత్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వాసంభవాదతిప్రసంగః। న చ గమనరూపేణ వ్యాపకత్వం తదుత్పాదమాత్రేణాధికరణా
త్వమేవ సింహమాత్రమతో నాతిప్రసంగ ఇతి వాచ్యం। తథాపి కాశీస్థన ధికరణాకగమనత్వావచ్ఛిన్నాగమాదాయ తదుష్టత్వాదవస్థాపి తేన
బసమభివ్యాహృతప్రతపత్రిదికత్యాగవతః నమోనగమనత్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వవివక్షాయాం నానుపపత్తిరితి వాచ్యం। యత్ర చైత్రః ప్రథమం కాం
శీప్రయాతి తమేవ గమిష్యతి కాలాంతరే తదుత్తరమపి తత్ర ప్రథమగమనపరస్య కాశీం యావద్గమిష్యతితిప్రవహారస్యానుపపత్తేః చైత్ర

చైత్రకర్తృకత్వవిశిష్టగమనానధికరణత్వస్యాతీతానాగతకాలవాచకసమభివ్యాహారే అతీతానాగతవిషయకాలవిశేషా
వచ్ఛిన్నత్వేతి చైత్రకర్తృకగమనత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశాలిత్వాభావేనోపపత్తేః। న చైవమపి శాబ్దీతః ప్రయోగం యావద్ధ్వంసానాం యోగ్యతే
త్యాదౌ తత్రాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన దేవదత్తసంబంధాపాదకత్వే సత్యేవ న నిరుక్తవ్యాప్యతాయా అనుపపత్తిరితి వాచ్యం। తత్ర కాల
వృత్తిమత్ప్రయోగస్య వర్తమానత్వనియమాభావాత్ వ్యాప్యత్వస్య వర్తమానత్వమాత్రస్యైవ తత్ర ప్రతీతేః। తదభావత్వే
ఽతత్ప్రయోగజన్యప్రతీతివిషయకత్వాదిరూపం బోధ్యం। న చైవమపి శాబ్దీతః కార్యత్వేఽపి తత్రానాగతత్వం తత్ర తత్ర నిరూపితప్రకారత్వాది ౧౬
నాం తత్తద్వృత్తికర్తృకగమనత్వప్రకారతావత్త్వేన ప్రయోజకత్వాదిగమనస్య వ్యాప్యతాయా అతీతత్వం తదితి కర్తృగమనత్వావచ్ఛిన్నప్ర
ాపత్తేః। న చ వ్యాప్యత్వవృత్తిత్వమనన్యస్య దృష్టత్వావచ్ఛేదకత్వేఽపి వ్యాపకత్వస్య విధేయసంబంధేనాన్వయితావచ్ఛేదకతాయాం వాచ్యం। కర్తృక

మగ్రగమనే అన్యేషాం కం బ్రహ్మణః అపి తాదృశవ్యవహారప్రసంగాత్ కా క్షితౌ నా గమనే సామాన్యాదివ్యవహారప్రసంగాదితి యన్నిరుక్తదేశనిష్ఠ
భావప్రతియోగితాయాం స్వకర్తృకగమనవత్త్వసంబంధేన సప్తమ్యర్థకర్తృత్వస్య గమనకర్తృత్వవిశేషణాత్తయోరావశ్యకత్వమితి సేనా తత్పాదప
దేనచ తదాపాదనాత్ తథా అభిధానాధికర్తృకగమనాధికరణత్వస్వరూపసంబంధత్వస్యానుపపత్తేః పత్తి వనచరాణాంతి ... తి
తః క్షితౌ యావత్త్వ నాగచ్ఛతి తత్రైవ నిరుక్తసప్తమ్యర్థకర్తృకగమనకర్తృత్వయోః సామానాధికరణ్యసంబంధేన తద్వ్యయమితిరీత్యా విశిష్టపర
త్వేఽస్మిన్ మతే తత్రైవ తద్వ్యవహారే యథా ఽపి నస్త్రతి ఉద్ధృతా సప్తమ్యర్థకర్తృత్వస్య గమనే తద్వారకవిశిష్టగమనస్యాపి స్వకర్తృకగమనాధి
కరణత్వేన తద్విశిష్టసంయోగాధికరణనిరూపితవృత్తిమత్త్వసంబంధేన బాధ్యత్వేన సంబంధేన గమనాధికరణత్వస్యాపి వ్యవహారాదిసాధా
రణ్యాత్ వైశిష్ట్యసంయోగే న తథాత్వస్యా ఆశ్రయత్వసత్త్వాపి వనస్థితిః ఇదం తు బోధ్యం యావత్ప్రముఖం మనస్యేవ గచ్ఛతి మనుష్యస్య

ಗಮನಸಮಿತ್ಯಾದೌ ಘೃ°ವಾನವಧ್ಯಸಮಭಿವ್ಯಾಹಾರೇ ಸಮುದಾಯಾದ ಮನುಷ್ಯಗಮನನಿರೂಪಿತತ್ವಂ ಪ್ರತೀಯತೇ ತತ್ಪುನಸ್ಸಮುದಾಯವಧಿಕರಣವ್ಯಾಪಕಗಮನಾನ
ಧಿಕರಣತ್ವಂ ಮನುಷ್ಯಗತಂ ತಾದೃಶಧಿಕರಣವ್ಯಾಪಕತ್ವಸ್ಯ ಸಂಬಂಧಾಂತರೇಽಪಿ ತು ಸಮುದ್ರಸಂಯೋಗಜನಕಮನುಷ್ಯಗಮನಾನಧಿಕರಣತ್ವಂ ಅಧಿಕರಣ
ತ್ವಂ ಚ ಸ್ವಜನ್ಯಸಂಯೋಗಧ್ವಂಸಜನ್ಯಸಂಯೋಗವತ್ವಸಂಬಂಧೇನ ಏವಂ ಚ ಯೋಗ್ಯತ್ವಸ್ಥಲೇ ಅಭಾವವಯಾವಚ್ಛಿನ್ನ ಧರ್ಮಃ। ದ್ವಿತೀಯಾಂತಾರ್ಥಸ್ಸಮುದ್ರ
ವೃತ್ತಿತ್ವಸ್ಯ ತತ್ರಾನ್ವಯಃ। ತಸ್ಯ ಚ ಯೋಗ್ಯಸಂಬಂಧಾವಚ್ಛಿನ್ನಸ್ವಾಯತ್ತ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾವಚ್ಛೇದಕೀಭೂತ ಸಮುದ್ರಸಂಯೋಗಜನಕಮನುಷ್ಯಕರ್ತೃಕಗ
ಮನವತ್ತ್ವಾ ಸಂಬಂಧೇನ ಸಮಭಿವ್ಯಾಹೃತಗಮನೇನಾನ್ವಯಃ। ಯದ್ಯಪಿ ಸ್ವಜನ್ಯಸಮುದ್ರಸಂಯೋಗಧ್ವಂಸಜನ್ಯಸಂಯೋಗವತ್ತ್ವಾ ಸಂಬಂಧಾವಚ್ಛಿನ್ನಮನುಷ್ಯ ೧೨
ಗಮನತಾವಚ್ಛಿನ್ನನಿಷ್ಠಾಧಿಕರಣತಾ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾಕಭಾವವತ್ವಂ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಮನುಷ್ಯಗಮನನಿರೂಪಿತತ್ವಂ ತಥಾಪಿ ಯಾವತ್ಸಮುದ್ರಂ ಮನುಷ್ಯೋ ಯಾತಿ
ತತ್ರಾದಾವಧಿ ದ್ವಿತೀಯಾಂತವಚ್ಛಿನ್ನ ಧರ್ಮಃ। ಸಮುದ್ರವೃತ್ತಿತಾ ನಿಷ್ಠಾಭಾವಸ್ಯ ಚ ಸ್ವಪ್ರತಿಯೋಗಿತಾನಿರೂಪಿತನಿರುಕ್ತಸಂಬಂಧಾವಚ್ಛಿನ್ನಮನುಷ್ಯಗಮನತಾವ

పక్షినాశపక్షిదరతాంక్రవృత్తియోగితానవచ్ఛేదకత్వం సముద్రస్యామనుష్యగమనసీమాత్వం సంబంధేన గమనే న్యాయః స్వభిన్నస్యసంయోగేన సముద్రవ్యా
ప్తిత్వనిపక్షాంద్యస్యసముద్రపర్యంతగమనమప్రసిద్ధం సయోంవత్రముద్రంగచ్ఛతి తత్రాదేనానపత్తిరితాపదిశవయోః పంనియం। ననుశాంశితః శా
శ్రీసేం యోంవదాంయోంతి తత్రాదౌ నిరుక్తసీమాత్వం కథం ప్రతాయత ఇత్యత ఆహ యావత్వదేన ఘాతి। తత్తన్నిరుక్తసీమాత్వస్యారధ
త్రితితిరితిభావః। నను యోం షష్ఠ్యసృకాంశీకృవధికతత్వఘటితాంఢకత్వే కాంశీకమిత్యస్యైవయుక్తం। శక్రాదిసంత్యాజత్యత ఆహ తత్రేతి। అత్రా
ధేన త్యథః। నను తథాంపి కాంశికస్యనధికరణాంకత్వకాంశ్యవధికతాన్వధిఘటితత్వాత్ కత్వావధ్యాదిఘటనశక్తి ఘటడోం దురంఘరఇత్యత ఆహ
నిష్కర్ష ఇతి। ప్రతిభత్వమవయోంవచ్ఛిన్నాధిరం అవధిత్వనిరూపకధర్మ ఇతి యోంవత్రస్య బకాంశీకృనధికరణాంకత్వాది శిష్టనిష్ఠాయః కాంశ్యవ
ధికధర్మానవచ్ఛేదకవ్యాపకత్వసంబంధేన గమనాన్వయః వ్యాపకత్వం చ స్వాధికరణనిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం తత్ర గమనతాపి

దిమతమా। తేన్మధికరణత్వావచ్ఛేదకాంశే పూర్వవత్తావద్విశిష్టత్వాశ్రయత్వసంబంధేన లాఘవాదికం పూర్వవదిత్యర్థః। ముక్తావళీకో॰